

Демченко, О. П. Організація конкурсу як колективної творчої справи у виховній роботі з молодшими школярами / О. П.Демченко // Актуальні проблеми позакласної виховної роботи з дітьми у сучасній початковій школі : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції / [укл. Н.В.Казакова, А.О.Кащук, Л.А.Машкіна]. - Хмельницький, 2014. – С. 50-54.

Демченко О.П.,

Демченко Е.П.,

Demchenko O. P.

**Організація конкурсу як колективної творчої справи у виховній роботі з
молодшими школярами**

**Организация конкурса как коллективного творческого дела в
воспитательной работе с младшими школьниками**

**Organization of the competition as a collective creative affairs in
educational work with junior schoolchildren**

Анотація. Доведено необхідність виховання молодших школярів на засадах колективного творчого підходу. Проаналізовані суперечності та недоліки організації виховного процесу в сучасній школі. Визначено місце й значення конкурсу як дієво-практичної форми в системі позакласної виховної роботи школи першого ступеня. Представлено особливості його організації на засадах технологічного підходу як колективної творчої справи.

Ключові слова: виховання, колективне творче виховання, виховна справа, конкурс.

Аннотация. Доказана необходимость воспитания младших школьников на основе коллективного творческого подхода. Проанализированы противоречия и недостатки организации воспитательного процесса в школе. Определено место и значение конкурса как действенно-практической формы в системе

внеклассной воспитательной работы школы первой ступени. Представлены особенности его организации на основе технологического подхода как коллективной творческой дела.

Ключевые слова: воспитание, коллективное творческое воспитание, воспитательная дело, конкурс.

Abstract. The necessity of educating junior schoolchildren on the basis of a collective creative approach is proved. The contradictions and shortcomings of the organization of the educational process in the modern school are analyzed. The place and significance of the competition as an effective and practical form in the system of extracurricular educational work of the school of the first degree are determined. The peculiarities of its organization on the basis of technological approach as a collective creative work are presented.

Key words: education, collective creative education, educational business, competition.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Важливим напрямом удосконалення виховання молодших школярів є реалізація особистісно зорієнтованого та технологічного підходів до його організації. Тому перед учителями постає проблема оптимального вибору та організації виховних форм, які будуть створювати умови для максимального досягнення поставлених завдань з особистісного зростання дитини, її самореалізації та творчого розвитку.

Однак провідні вітчизняні вчені поки-що дають критичну оцінку практиці виховання в сучасній загальноосвітній школі протягом останніх років. Зокрема, І.Бех [1] відзначає його інтуїтивний характер, відсутність цілісних педагогічних концепцій, конструктивних підходів, прогресивних методик. П.Таланчук [9] порівнює процес організації виховання з «безладом, броунівським рухом, судорожно-хаотичним шляхом».

Вивчення досвіду виховання дає нам підставу зробити висновки, що в роботі класних керівників ще спостерігається формалізм і шаблонність, епізодичність і розрізненість форм виховної роботи, низький «коефіцієнт виховної дії» проведених заходів, домінування суб'єкт-об'єктного підходу до їх організації, недостатній рівень психологічного супроводу виховного процесу, відсутність центрованості на актуальних потребах конкретної особистості. Позакласна виховна робота часто зводиться до години класного керівника, яка визначена в розкладі один раз на тиждень; організовується через традиційні масові заходи, що присвячуються початку чи завершенню навчального року, державним чи народним святкам тощо.

Серед проблем відмітимо також і те, що вчителі не володіють методичним інструментарієм організації виховної роботи, часто «трансляють» методику проведення уроку на методику так званого «виховного заходу». Нерідко вони «калькують» готові розробки виховних заходів, які друкуються в фахових журналах і методичних виданнях, без особливих змін, чіткого структурування, підготовчої роботи, врахування мети й завдань виховання конкретного колективу учнів, інтересів і здібностей дітей.

Стан дослідження проблеми. В останні десятиліття актуалізувалися дослідження різних аспектів організації позакласної виховної роботи. Зокрема, концептуальні засади її проведення представлені в працях С.Гончаренка, В.Оржеховської, В.Постового, І.Чорної та ін. Психологічні механізми процесу виховання досліджуються І.Бехом, М.Борщевським, Б.Прийман, Л.Соколовою та ін. Місце позакласної виховної роботи в системі діяльності школи досліджують Б.Вульф, М.Красовицький, А.Сидорків та ін. Проблема змісту та напрямів позакласної виховної роботи є предметом наукових розробок В.Вербицького, О.Докукіної, Л.Канішевської, Д.Федоренка, П.Щербаня ін.

Однак, на наш погляд, перед педагогічною наукою та виховною практикою стоїть важливе завдання організації різних форм виховання на засадах технологічного підходу, вирішення якого суттєво підвищить їх ефективність. Як зазначається в «Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів

загальноосвітніх навчальних закладів України» [7], висока результативність виховання може бути забезпечена через упровадження сучасних виховних технологій, основними елементами яких є форми виховання.

Обґрунтовуючи специфіку виховної роботи з молодшими школярами, дослідники [8] показують доцільність організації форм виховання з дітьми цієї вікової категорії як КТС. Така технологія, на думку вчених, має ряд безперечних достоїнств, створює умови для розвитку дитячої ініціативи, можливості імпровізації, ситуацію змагальності.

Завданнями статті є висвітлення місця й значення конкурсу як дієво-практичної форми в системі позакласної виховної роботи школи першого ступеня, розкриття особливостей його організації на засадах технологічного підходу як колективної творчої справи.

Виклад основних положень дослідження. Форма виховної роботи є складною педагогічною категорією, про що засвідчує її трактування С.Пальчевським як «системного утворення, в якому системоутворювальним чинником виступає заздалегідь поставлена ціль, а як складові компоненти – методи, засоби, зміст, що взаємодіючи, породжують ту емерджентну властивість, яка, виражаючи результативність конкретного виховного закладу, засвідчує педагогічну майстерність його організаторів» [8, с.477].

Однак, у роботі вчителів-практиків термін «форма виховної роботи» вживається рідко, натомість найчастіше використовується «виховний захід». Останнім часом учені доводять невідповідність означеного поняття сучасному особистісно зорієнтованому та технологічному підходам у вихованні школярів. Вони сприймають терміни «виховний захід», «педагогіка заходів» як синоніми формально-бюрократичної педагогіки, коли виховна робота спрямовується не на особистість, а на виконання планів і формальне дотримання встановлених традицій. Окрім цього, захід передбачає одноразові, фрагментарні, роз'єднані виховні впливи [6, с.477].

Системність, комплексність, послідовність, безперервність виховання найкраще передає поняття «виховна справа». Тому все більше теоретиків і

частина вчителів-практиків надають перевагу саме цій дефініції, яку трактують як «спосіб організації та здійснення конкретної діяльності вихованців, яка є необхідною, корисною, здійсненою». На основі такого підходу виховний процес складається з ланцюга виховних справ [6, с.499].

Вважаємо [2-3], що кожен форму виховання необхідно проводити як колективну творчу справу, що суттєво підвищить її ефективність та забезпечить можливість включення дітей в різну діяльність протягом тривалого часу. Зокрема, вчителі початкових класів повинні включати дітей як суб'єктів освітнього процесу на всіх етапах підготовки конкурсу як емоційного насиченої виховної справи.

Аналіз класифікацій форм виховання [8] дав підставу зробити висновок, що *конкурс* відноситься до дієво-практичних, групових, добровільних форм. Як дієво-практична форма виховної роботи конкурс передбачає стимулювання й активізацію різнобічної діяльності вихованців через змагання, суперництво. Він організовує, згуртовує колектив, спрямовує на досягнення успіхів, навчає перемогати. Конкурс спонукає відстаючих підтягуватися до рівня передових, а кращих надихає на нові успіхи. Під час конкурсів виявляються та розвиваються інтереси й творчі здібностей учнів, розширюються їхні знання та кругозір, активізується пізнавальна та інші види діяльності.

Серед важливих *завдань* конкурсу виділимо: організація змістовного дозвілля учнів, включення їх в різні види діяльності; задоволення прагнення дітей до суперництва, першості, самоствердження; створення ситуації успіху для підвищення самооцінки учнів, їхнього особистісного зростання; формування почуття товариської взаємодопомоги, дружби, колективізму; виховання наполегливості, відповідальності, вміння долати труднощі; розвиток творчих здібностей тощо.

Ефективність проведення конкурсу забезпечується дотриманням таких *вимог*: роз'яснення учням умов його організації; регулярне й об'єктивне підведення підсумків й оцінювання участі дітей у процесі його проведення; залучення учнів до аналізу ходу змагання та підведення підсумків;

об'єктивність і гласність змагання; наочне оформлення його процесу та результатів; моральне та матеріальне стимулювання учасників тощо.

Конкурси є ефективними в позакласній виховній роботі з молодшими школярами, оскільки дітям цієї вікової групи притаманне прагнення до першості, суперництва, формування об'єктивної самооцінки. Вчителям початкових класів у процесі розв'язання завдань усебічного розвитку дітей рекомендується серед інших форм використовувати різні види конкурсів (спортивні змагання, козацькі забави, веселі старты, естафети, вікторини) [5].

Вважаємо, що позакласній виховній роботі початкової школи доцільно використовувати різні *види* конкурсів: *мистецькі* (художні, літературні, музичні, інсценізації, танцювальні, пантоміми, огляди художньої самодіяльності тощо); *спортивні* (спартакіади, турніри, естафети, марафони, «Малі олімпійські ігри», «Веселі старты» тощо); *трудові* (майстерня «Саморобкіна», аукціони); інтелектуальні (вікторини, олімпіади, турніри знавців, аукціони кмітливих, «Що? Де? Коли?», «Поле чудес», «Щасливий випадок» тощо); *ігри-конкурси* (КВК, ігри-подорожі з використанням конкурсних завдань, гра-конкурс «Ромашка») тощо.

Узявши за основу технологію колективного творчого виховання [4], методичні рекомендації щодо проведення конкурсу [5], власний досвід організації виховної роботи [2] подаємо *алгоритм* його організації.

➤ На першому етапі проведення конкурсу як КТС (*попередній роботі колективу або колективному цілепокладанню*) колектив разом з педагогом виявляє ініціативу провести конкурс, виходячи з інтересів, бажань і здібностей учнів. На цьому етапі відбувається формулювання й осмислення конкретних завдань конкурсу як творчої справи. Варто пам'ятати, що вчитель не повинен нав'язувати ідею проведення конкурсу, а викликати в учнів бажання брати в ньому участь, зуміти організувати їх так, щоб прийняті рішення сприймалися ними як власна ініціатива.

➤ Під час етапу *колективного планування конкурсу як справи* вихованці разом з педагогом складають план його проведення, обговорюють пропозиції

щодо особливостей його організації, тривалості, кількості учасників тощо. На цьому етапі визначають дату проведення, тему, вид конкурсу; обумовлюють зміст конкурсних завдань. Педагоги стимулюють учнів, щоб вони пропонували відповідно до своїх інтересів і здібностей цікаві завдання, тоді конкурс буде оригінальним і динамічним. Як творча справа конкурс передбачає організацію різних видів перетворювальної діяльності.

У процесі планування конкурсу вносяться пропозиції щодо складу журі, до якого можуть входити найбільш принципові члени колективу, старшокласники, батьки, вчителі. Необхідно обговорити умови, критерії оцінювання кожного конкурсного завдання. Можна нагороджувати лише переможців, або відзначати всіх учасників за найкраще виконання певного конкурсного завдання, для цього встановити декілька відзнак: за артистизм, дотепність, творчість тощо.

Обов'язковою умовою цього етапу організації конкурсу, як і будь-якої КТС, є вибір ради справи, до якої ввійдуть координатори конкурсу, а також визначення можливих виконавців тих чи тих доручень.

➤ Одним з важливих етапів організації конкурсу є його *колективна підготовка*, під час якої радою справи насамперед уточнюється створений проект. Також визначаються мікрогрупи, які працюватимуть над виконанням конкретних доручень у процесі втілення задуму. Дуже важливо на цьому етапі враховувати інтереси та творчі можливості учнів, стимулювати їх, інструктувати та допомагати оволодіти методами і прийомами виконання завдань. У цей період проводяться періодичні обговорення процесу підготовки конкурсу, переглядається і перевіряється рівень готовності учасників, коригуються дії мікрогруп і окремих вихованців.

Орієнтовно можна об'єднати дітей у такі мікроколективи:

- *безпосередні учасники конкурсу, члени команд*, які будуть готуватися до участі в ньому відповідно до визначених завдань (підготовка назви, емблеми, представлення, випробувань командам-суперницям, «домашнього завдання» тощо);

- *«інтелектуали»*, які розроблятимуть, коригуватимуть запропоновані

раніш конкурсні завдання, даватимуть їм оригінальні назви, добиратимуть запитання для вікторини;

- «*майстри (умільці, художники)*», завдання яких полягає у виготовленні емблем, декорацій, призив та інших необхідних атрибутів і реквізитів для проведення конкурсу; оформленні приміщення;

- «*актори*», які працюватимуть над репетиціями музичних пауз, танцювальних номерів тощо; підготовкою ведучих;

- «*болільники (фанати)*», які будуть уболівати за кожную команду, підтримувати її піснями, речівками, брати участь в конкурсі болільників тощо.

Час на підготовку завдань як правило регламентується: перед конкурсом – декілька тижнів, безпосередньо під час конкурсу – кілька хвилин.

Якщо багато бажаючих, то перед початком конкурсу можна організувати відбірковий тур. Довготривалі конкурси доречно проводити за такою схемою: чвертьфінал, півфінал, фінал. У колективних конкурсах можуть брати участь від 2-х до 5-и команд по декілька учасників у кожній (5-10), в індивідуальних - приблизно 5-10 учасників. У деяких конкурсах не обмежують кількість учасників (конкурс малюнків на асфальті, конкурс плакатів тощо).

➤ Безпосереднє *проведення конкурсу* відбувається в такій послідовності:

- урочистий початок конкурсного змагання, оголошення ведучими теми конкурсу, загальних умов його проведення, критеріїв оцінювання; представлення членів команд і журі;

- проведення конкурсних змагань між командами чи окремими учасниками, першим серед яких, як правило, є «представлення або візитка команд», а останнім – «домашнє завдання»;

- оцінювання виступів команд чи окремих учасників після виконання кожного конкурсного завдання;

- остаточне підведення підсумків, визначення переможців і нагородження;

- заключне слово членів журі, ведучого, учасників команд, болільників;

- виконання фінальної пісні.

➤ Технологія організації конкурсу як КТС обов'язково передбачає проведення *рефлексії*, яка включає: колективний аналіз учасниками конкурсу спільної діяльності, її змістовності й результативності, активності кожного; обмін враженнями та емоціями, обговорення причин успіхів чи невдач у конкурсі; прийняття рішення про використання творчих робіт, які були виготовлені під час конкурсу (подарувати, зробити виставку, представити для участі в міських чи регіональних конкурсах тощо); накреслення подальшої програми дій тощо.

Необхідність рефлексії обумовлюється тим, що часто переможені учасники незадоволені результатами конкурсу, свою поразку виправдовують несправедливістю оцінювання. Тому важливо об'єктивно проаналізувати участь усіх дітей у підготовці й проведенні конкурсу, знайти справжні причини програшу. Педагог повинен стимулювати учнів до висловлення насамперед самооцінки своєї участі в організації конкурсу, а потім зауважень стосовно своїх товаришів.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку теорії та практики виховання прослідковуються позитивні тенденції щодо пошуку шляхів удосконалення позакласної роботи як складної ланки педагогічного процесу загальноосвітньої школи. У зв'язку з цим важливим напрямом є впровадження технологічного підходу в систему виховної роботи в цілому та організацію конкретних форм зокрема. Успіху проведення конкурсу, як будь-якої форми виховання молодших школярів, сприятиме організація його за технологією колективного творчого виховання. Це створить умови для активізації участі дітей у різних видах діяльності протягом тривалого часу, їх творчої самореалізації. Перспективним напрямом є науково-методична розробка особливостей організації конкретних видів конкурсів у виховній роботі з молодшими школярами як КТС.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості : [навч.-метод. посібник] : у 2 кн. – Кн.2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади / І.Д.Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344с.

2. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.

3. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39-43.

4. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И.П.Иванов. – М., 1989. – 208 с.

5. Кацинська Л.Л. Виховний процес у сучасній школі / Л.Л.Кацинська. – Рівне, 1997. – 154 с.

6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н.Є.Мойсеюк. – 5-те видання, доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656 с.

7. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/.

8. Пальчевський С.С. Педагогіка : навчальний посібник / С.С.Пальчевський. – К. : Каравела, 2007. – 576 с

9. Таланчук П. Виховання має стати абсолютним гегемоном, а освіта – підкорятися йому / П.Таланчук // Освіта. – 2002. – 18-25грудня. – С.4.

10.Трухін І.О. Основи шкільного виховання : навчальний посібник / І.О.Трухін, О.Т.Шпак. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.